

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א

פרשת נח תשפ"ה (51)

מאמין ואינו מאמין

אמר הדברים שתמה השתא כביעתא דציצלא לא משגחנין בלשון לגלוג שישמע ר' יוחנן, דאל"ה אמאי הי' צריך להגיע אח"ז משום שאילולי לא ראית לא האמנת, הרי במפורש לגלג ולא האמין, ועוד שתיכף הי' לו להענישו, ופשוט דר"י לא שמע זה קודם, וכל מה שר' יוחנן שמע ממנו הי' רק מה שבא ואמר לו רבי דרוש כו' כאשר אמרת כן ראיתי.

וכמו"כ יש להתבונן בגדלות ר' יוחנן, דהנה נתאר לעצמנו, אדם הדורש ומחדש איזה חידוש, כמה נעים וחביב שיבוא חבירו וכ"ש תלמידו ויאמר לו תניא דמסייע לך, ומה עוד שהביא לו ראייה על דבר בלתי מציאותי, שכך ראה במפורש במציאות, וכך אמרו לו מלאכי השרת, אמנם ר' יוחנן לא שמח כלל בזה, שאותו הוודאות הי' לו קודם עדותו של אותו תלמיד, שבשעה שר' יוחנן דרש את המקרא הי' לו בזה כל הוודאות הגמורה שיכולה להיות, וראיית הדבר במציאות כבר לא הוסיפה לו כלום, ולגלוגו של אותו תלמיד הי' ממה שראה בו ר' יוחנן שהראיה במציאות הוסיפה לו בוודאות הענין, וזה נקרא כבר 'מלגלג', כי הראי' המוחשית אסור לה להוסיף כלום על ראיית השכל שבאמונה, וכיון שכך נדרש הפסוק, שוב אסור לה להמציאות להוסיף כלום בוודאות הענין, ודוק היטב בזה. ויש להשוות לזה דברי רבי יוחנן בן זכאי בגיטין דנ"ו ע"א שאמר לאספסיינוס שלמא עלך מלכא ונכנס בסכנת נפשות וסמך אדרשת הקרא 'והלכנו באדיר יפול' ואין אדיר אלא מלך עיי"ש.

ונראה דזו ג"כ כוונת חז"ל במה שהביא רש"י שנה מאמין ואינו מאמין הי', ודאי שהאמין וגם עשה תיבה, אבל כשהתחיל לרדת המבול הראי' המוחשית בחושים הגשמיים הוסיפה לו משהו דמשהו, ובמדרגת נח הצדיק תמים הי' זה פגם באמונה, ונקרא 'מאמין ואינו מאמין' ונחתם עליו בתורה שנכנס מפני מי המבול שדחקוהו המים, כיון שהראי' בחוש הוסיפה משהו על האמונה השכלית וזהו קטנות באמונה.

וַיבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֶל הַתֵּבָה מִפְּנֵי מַי הַמַּבּוּל (ז, ז) ב"רש"י, אף נח מקטני אמנה הי', מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים עכ"ל, וכבר תמהו ע"ז, דהאיך יתכן לומר כן על 'נח איש צדיק תמים' שהי' מקטני אמנה, ואף מי שדורשו לגנאי שרק בדורותיו הי' צדיק תמים אבל א"א לומר שלא האמין שיבא המבול, וכמה שנים טרח עד שבנה התיבה והכין בה כל מאכל והפסוק מעיד עליו 'ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלקים כן עשה'.

והנראה בזה עפ"י הגמ' ב"ב דע"ה ע"א כי הא דיתיב ר"י וקדריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים, לגלג עליו אותו תלמיד, השתא כביעתא דציצלא לא משכחנין כולי האי משכחנין, לימים הפליגה ספינתו בים, הוא מלאכי השרת דיתבי וקמנסרי אבנים טובות ומרגליות שהם ל' על ל' וחוקק בהן עשר ברום עשרים, א"ל הני למאן, אמרו ל' שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים, אתא לקמי' דר' יוחנן א"ל דרוש רבי, לך נאה לדרוש, כאשר אמרת כן ראיתי, א"ל ריקא אלמלא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות עכ"ל הגמ', והמתבונן יראה עומק דעתם של רבותינו ז"ל, דהנה ר' יוחנן דרש ממקרא ד'שערך לאבני אקדה' ששערי ירושלים היו מאבנים טובות, ומכח זה דרש על גודל האבנים, ואף שאין אנו רואים כן כעת בעולם אפילו כביעתא דציצלא מ"מ מכח דרשת הקרא מוכח שהי' כך. והנה פשוט שאין אנו יכולים בכלל לתאר לעצמנו ולהבין אפילו במקצת גדלותו ומעלתו של תלמיד דר' יוחנן שהי' אמורא, וראה מלאכי השרת ודיבר עמם וענו לו כדבר איש אל רעהו, ומן השמים סיעוהו שיראה ויבין ביאור הקרא בגודל האבנים.

וברור ופשוט שמה שאמרו רז"ל לגלג עליו אותו תלמיד, ע"כ צ"ל שלא

משפט דור המבול

ועשאה, לכן נענש בגיהנום של אש, משא"כ מי שעובר על מצות עשה דהיינו שהקב"ה ציוה עליו שיעשה והוא הי' קר ולא עשאה לך נענש בגיהנום של שלג, ואעפ"י שיותר חמור עונשו של העובר על ל"ת שממרה את פי הקב"ה בקום ועשה, מאשר מי שהמרה פי הקב"ה במצות עשה שעבר על ציווי בשב ואל"ת, אבל יש חסרון יותר גדול בהעובר על עשה כיון שנחסר לו העשה, ולכן מצד השכר יותר גדול המקיים מצות עשה, מש"ה כשהרשעים נמצאים בגיהנום של אש שהוא על מה שעברו בעולם הזה על ל"ת הם צועקים והוא לשון שמחה על שהם מתחטאים ומתטהרים מעוונם בעברם על ל"ת, אבל הרשעים שנמצאים בגיהנום של שלג שהוא על אי קיום מ"ע הן אמת שהם מתטהרים מחטאם על מה שהמרו ציווי הקב"ה, אבל הם מרגישים את חסרון של קיום העשה וזה אינם יכולים להשיג ע"י עונש הגיהנום ולכן הם צועקים ווי ועי' דברי הרב שושן סודות ס' קפ"ז המועתק בהקדמת ס' חרדים, ודוק היטב.

ולפי"ז י"ל דברי רב חסדא בגמ' שם ברותחין קלקלו בעבירה ברותחין נידונו, דלא קאי רק על עבירה של ניאוף, אלא על כל העבירות שלהם עפ"י מה שכתב הרמב"ן בפ' וישלח בביאור ז' מצות שנצטוו בני נח שנחלק על הרמב"ם שמנה לא' מוז' מצוות להושיב דיינים, וס"ל להרמב"ן דבני נח אינם נהרגים אלא על ל"ת ולא על מצות עשה, וזהו שאמרו בגמ' על בן נח אזהרה שלהן זו היא מיתתן ולא תקרא אזהרה אלא המניעה בלאו עכ"ל,

וַיִּשְׁפוּ הַמַּיִם (ח, א)

בגמ' ר"ה י"ב ע"א ובסנהדרין ק"ח ע"ב. אמר רב חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נדונו, כתיב הכא (בראשית ח') 'וישכו המים' וכתוב התם 'וחמת המלך שככה' ופירש"י נחה מרתחו ה"נ מים נחו מרתחתן. ונראה בביאור דברי רב חסדא עפ"י מה ששמעתי זה רבות בשנים בלמדי בישיבת לומז'א בפ"ת, מפי הגאון הצדיק רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל מלומז'א, בדרש שדרש בליל יום הכיפורים קודם תפלת מעריב, על הא דתנן בעדיות פ"ב ה"י משפט רשעים בגיהנום י"ב חודש, והביא ע"ז מדרש חז"ל (נמצא בילקוט ראה רמז תתצב) ו' חדשים הם נידונים בגיהנום של אש ועוד ו' חדשים בגיהנום של שלג, ובגיהנום של אש הם צועקים והבגיהנום של שלג הם צועקים ווי והוא פלאי, וביאר הדברים עפ"י דאמרו' במדרש איכה פ"א ל"א עה"פ היו צריה לראש, בן בטיח בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי שהי' ממונה על האוצרות ואוקיד כל אוצרייא, שמע רבן יוחנן ב"ז אמר ווי, אזלין אמרין לבן בטיח אמר חביבך ווי, שלח ואתייה, א"ל למה אמרת ווי, א"ל לא אמרתי ווי אלא זה כו', בין ווי לזה נמלט ריב"ז כו' ע"כ, ומבואר דווי הוא לשון צער אבל זה הוא לשון שמחה עיי"ש.

וביאר הגר"מ גורדון זצ"ל דגיהנום של אש מגיע לאדם על מה שעבר על לא תעשה, שהקב"ה רצה שהוא לא יעשה העבירה והלך זה וחימם עצמו

ועיי"ש במתני' דעדיות דגם דור המבול נידון י"ב חודש כמשפט רשעים בגיהנום, אבל שונה משפט דור המבול דכל הי"ב חודש היו בגיהנום של אש, כיון דברותחין קלקלו והיינו שעברו על ז' לאוין דב"נ ולכן נענשו

ברותחין, משא"כ רשעים בגיהנום נידונים גם בגיהנום של שלג על מה שעברו על מ"ע.

מתפתה ביינו

הודאה הוא הכרת טובה וד"ו מיסודי האמונה, וכמו שאחז"ל (ברכות לג: ומגילה כה:): שהודאה היא כעין קבלת מלכות שמים, והשווה האומר 'מודים מודים' כאומר 'שמע שמע' שמשותקין אותו משום דמיהזי כשתי רשויות, והשומע את הש"צ אומר מודים צריך להשתתף עמו כמו השומע את הציבור קוראים את שמע שצריך לומר עמהם, והגדירו לנו חז"ל שחזון מחיוב האדם להודות לבוראו על כל טובותיו ונפלאותיו שעושה עמו בכל עת, עוד נוסף חיוב הודאה על עצם החסד שאנו יכולים להודות לקב"ה על טובותיו המרובים. לכן אנו אומרים ב'מודים דרבנן' מודים אנחנו לך וכו' על שאנחנו מודים לך, שאנו מודים לקב"ה על כך שנתן בלבנו ובכוחנו להיות מודים לו.

וענין זה של הודאה על ההודאה, נכלל ג"כ בדברי חז"ל הנז' 'כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו', שבאמת ראוי לאדם שיודה למיטיבו ביינו ונכסיו של מקבל הטובה ולא ביינו של נותן הטובה, אולם אצל הקב"ה הרי א"א להודות לו ביינו של מקבל הטובה, שהרי הבריאה כולה היא קנינו, ואף עקימת פינו ומבטא שפתינו שלו הוא, וכן אמר דוד המלך ע"ה (דה"י כט) 'כי ממך הכל ומיידך נתנו לך'. הדבר היחיד שיכול האדם לתת לקב"ה משלו, הוא דביקות בו ית' כדברי רש"י בסוטה הנ"ל שאנו מודים לקב"ה 'על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך ומודים לך', ע"ז אחז"ל שהקב"ה 'מתפתה ביינו', יינו של הקב"ה היא ההודאה לקב"ה ע"י שימוש בכלים של הקב"ה עצמו, ו'מתפתה' ענינו דביקות. 'מתפתה ביינו' היינו שהקב"ה מאפשר לאדם להידבק אליו באמצעות ההודאה, וזו היא מהותה של ההודאה – דביקות בבורא ית'. דביקות זו היא עצמה שזכר עצום ונורא שזוכה לו האדם, וע"ז עצמו צריך האדם שוב להודות לקב"ה, על עצם הדביקות המונחת בהודאה, וכשאדם מודה על כך שוב זוכה הוא ליתר דביקות ועוד גדל חיובו להודות גם על כן, וכך הלאה עד אין קץ.

ויבן נח מִזֶּבַח לַה' וְגו' וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ. וַיִּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר ה' אֵל לְבֹנוֹ לֹא אֶסַף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה (ה, כ – כ"א)

בגמ' עירובין דס"ה א' כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שנא' וירח ה' את ריח הניחוח, ובח"א מהרש"א שם ביאר דקדוק הלשון שלא אמרו 'מתפתה ביינו' אלא 'מתפתה ביינו' דר"ל על יין שהוא קניינו ובבעלותו, וכוננתם שהנה דרך ארץ באיש שיחטא לחבירו שיחזור עליו לפייסו במשתה ולגימת יין כדי שיתרצה לו, ודיברו חז"ל במעלת האיש שאינו מדקדק שהחוטא נגדו יביא יין משלו להשקותו, אבל הוא מתפתה מהאיש אשר אשם לו ומתפייס עמו ביין של עצמו, הר"ז יש בו מדעת קונו שנא' וירח ה' וגו' לא אוסיף לקלל וגו' שנתרצה הקב"ה להתפייס עם בריותיו המקריבים לפניו את שלו, כדכתיב אם ארעב וגו' כי לי תבל ומלוואה, ופי' זה מדקדק קצת שאמר 'ביינו' בוי"ו ולא קאמר 'ביין' ע"כ תוכן ד' מהרש"א שם.

וכע"ז פי' כאן באוה"ח בשם זקינו זצ"ל והוסיף שאי"ז רק לענין פיוס על חטא ואשמה כמ"ש מהרש"א, אלא על מי שצריך טובה ונשיאת חן מחבירו והוא עושה משתה לכבודו ע"ד שעשתה אסתר לאחשוורוש במשתה היין, ועל כגון זה אחז"ל כל המתפתה מיין שלו, כי יגיש אליו אורח כוס של יין מיינו של בעה"ב ובאמצעותו יתעורר מעצמו לעשות לו מבוקשו בלי שום דיבור ובקשה מפורטת הר"ז יש בו מדעת קונו, וד"ז נלמד ממה שנדב הקב"ה להיטיב ונשבע שלא יכרית עוד כל בשר אפי' שלא שאלו ממנו ע"ז כלום ע"ז, אלא כביכול מעצמו נתרצה להבטיח כן, וד"ז מורה כאילו קיבל הקב"ה מקודם קרבן שאינו שלו מנכסי המקריב, והגם שהם נכסי שמים אשר ברא בעולמו אבל נתייחס כאילו הוא מנכסי המקריב ורוצה הוא לשלם עבורו.

והנה בגמ' סוטה ד"מ א' מבואר ענין 'מודים דרבנן' שאומרים בו 'מודים אנחנו לך - על שאנחנו מודים לך', ופרש"י 'על שאנו מודים לך - על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך ומודים לך'. ויסוד הדברים, שכל ענין

זיקוקין דנורא דנפקו מפומיה דרבינו הגדול מרן שליט"א בימי חג הסוכות שעעל"ט

המוני בית ישראל ובראשם גדולי ישראל וראשי ישיבות, מרביצי תורה ואישי ציבור, עלו במהלך ימי החג למעונו של רבינו הגדול מרן שליט"א להקביל פני רבו ברגל ולהתברך בברכת המועד. במהלך החג שח רבינו מרן שליט"א מענייני דיומא: נמצאים אנו בצילא דמהימנותא, וזמן זה הוא מסוגל לחיזוק באמונה שהקב"ה מנהיג את הטבע, אמונה וביטחון בהשגחה פרטית, וזה טעם המצוה למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני, שהקבה עשה לנו נס תמידי כל הארבעים שנה במדבר שסכנו עלינו בעניי כבוד שלא יכנו שרב ושמם, ולכן נצטוינו לצאת מדירת הקבע שבה האדם דר בכל ימות השנה ולעבור לדירת עראי, כדי להשריש בקרבנו בכל שנה שאנו יושבים תמיד על שולחנו של מקום בביתו של הקב"ה, ובגמ' סוכה ד"ט כשם שחל שם שמים על קרבן חגיגה שמקריבים לפניו ית', כך גם חל ש"ש על הסוכה. כך הי' במדבר כשבני ישראל היו מוקפים בהיקף עניי הכבוד ובכך הרגישו שהם נמצאים על שולחנו של מקום, וכך נזכה גם לעתיד לבוא, כשהקב"ה יפרוש עלינו סוכת עורו של לוינו. הנה בכל התקופה האחרונה אנו זוכים לראות ניסים גלויים, כשמכל צד וצד קמים עלינו להשימידנו והקב"ה עושה איתנו ניסים גלויים. הרי כל יום זורקים לפה מאות טילים... צריך להיות עיוור כדי לא לראות את יד ה'.

בהזדמנות אחת סיפר לי מרן הסטייפלער זצוק"ל, כי לאחר השואה הנוראה, הגיע לארץ ישראל קרוב משפחה של מו"ר מרן החזו"א זיע"א. אותו יהודי, לצערנו, כפר באמונה התמימה בהשגחת הבורא עולם, זאת ככל הנראה כתוצאה מהסבל הנורא שעבר עליו בתקופת השואה, ובמהלך שהותו בארץ הגיע לבקר את מרן החזו"א. מרן זצ"ל ישב עם אותו א' זמן מאד ממושך, ניסה להסביר לו, לשכנע אותו, אך ללא הועיל. אותו יהודי נשאר חזק בכפירתו בהשגחת בורא עולם. כשראה החזו"א שאין תכלית בדברים, סיים את השיחה ואמר לו, 'אם לא מאמינים אז בשביל מה חיים? אדם שאינו מאמין בקב"ה, בשביל מה הוא חי? לאחר מכן, שאותו יהודי ביקש לחזור לחו"ל, ובשעת עלייתו על סולם המטוס (כך היו עולים למטוס באותם הימים) נפל ממנו ומת. כך סיפר לי הסטייפלער בזמנו. אנחנו נמצאים בתקופה של 'ניסים וניסיונות'. מצד א' ניסים, ומצד ב' ניסיונות, אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, בגוף ובנפש, שומעים כ"כ הרבה צרות של הכלל והפרט, דם ישראל נשפך כמים, הרבה מאחינו בית ישראל נמצאים בזמנים קשים, של צער, של עגמת נפש, של כאב לב נורא. יש הרוגים ויש פצועים ל"ע, אנחנו שותפים איתם וכאבים את כאבם, והקב"ה ירחם. אבל תפקידנו להתחזק באמונה, לדעת שאין עוד מלבדו והוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל הברואים. הרחמן יקים לנו במהרה את סוכת שלומו, ונזכה בקרוב לזוהיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' א' ושמו א', ויה"ר שנזכה לישועה ורחמים בכל העניינים ושכולנו נזכה לראות את זרענו אחרינו הולכים בדרך הישר אכ"ר.

(נכתב ע"י א' השומעים שלא בשעת אמירת הדברים)